

Scenariusz lekcji historii

klasa IV

Temat: „Alek”, „Rudy”, „Zośka” – bohaterowie Szarych Szeregów.

Lekcja realizuje cel z podstawy programowej:

Uczeń sytuuje w czasie i opowiada o: „Zośce”, „Alku”, „Rudym” i „Szarych Szeregach”

Cel ogólny lekcji

Zrozumienie przez uczniów roli Szarych Szeregów w czasie okupacji niemieckiej, na przykładzie „Alka”, „Rudego” i „Zośki”.

Cele szczegółowe lekcji

Po lekcji uczeń:

wyjaśnia czym były Szare Szeregi oraz jakie podejmowały działania w czasie okupacji
charakteryzuje postaci: „Alka”, „Rudego” i „Zośki”
opowiada o „akcji pod Arsenalem”
umiejscawia na osi czasu powstanie harcerstwa na ziemiach polskich oraz II wojnę światową

Środki dydaktyczne

materiały ikonograficzne
gra TABU
fragmenty teksów z książki pt. „Kamienie na szaniec”
fragment filmu pt. „Akcja pod Arsenalem”
zdjęcia „Alka”, „Rudego” i „Zośki”

Metody pracy

praca z osią czasu
praca z materiałem ikonograficznym
praca z fragmentem filmu
praca w grupach

Dodatkowe materiały do wykorzystania

fiszki edukacyjne
karty Wielkich Postaci

TOK LEKCJI

1) Wprowadzenie

- NAUCZYCIEL: pyta uczniów czym jest harcerstwo oraz czy są w klasie dzieci, które są harcerzami lub harcerkami, bądź były zuchami?
- UCZNIOWIE: odpowiadają, że jest to grupa dzieci nosząca mundury.
- NAUCZYCIEL: mówi, że jest to ruch w Polsce, który ma na celu wychowanie dzieci i młodzieży w postawie braterstwa i służby Ojczyźnie. Nauczyciel wyjaśnia, że harcerstwo istnieje w Polsce od 1918 roku i na lekcji dowiedzą się jakie działania podejmowali harcerze w czasie okupacji niemieckiej. Nauczyciel pyta się uczniów, czy data 1918 r. kojarzy im się też z jakimś innym wydarzeniem historycznym?
- UCZNIOWIE: odpowiadają, że z zakończeniem się I wojny światowej i odzyskaniem niepodległości.
- NAUCZYCIEL: prosi ucznia, by wskazał na osi czasu rok 1918.
- UCZEŃ: podchodzi do osi czasu i wskazuje 1918 r.
- NAUCZYCIEL: opowiada o przyczynach i wybuchu II wojny światowej, ze szczególnym uwzględnieniem historii Polski. Prosi ucznia o wskazanie daty wybuchu na osi czasu.
- UCZEŃ: podchodzi do osi czasu i wskazuje 1939 r.

2) Zagadnienie 1: „Szare Szeregi”

- NAUCZYCIEL: tłumaczy, że tak jak wspominał na początku lekcji, harcerstwo istniało jeszcze przed II wojną światową, ale w trakcie jej trwania podjęło działalność konspiracyjną. Nauczyciel pyta się, czy uczniowie wiedzą co to jest konspiracja.
- UCZNIOWIE: odpowiadają, że jest to coś tajnego, nielegalnego.
- NAUCZYCIEL: tłumaczy, że konspiracja to tajna, nielegalna działalność skierowana przeciwko okupantowi. W jej ramach w Polsce harcerstwo przyjęło kryptonim „Szare Szeregi”. Nauczyciel wyjaśnia, że sama nazwa „Szare Szeregi” została przyjęta na terenie całego kraju w 1940 r. Genezy powstania kryptonimu można się dopatrywać w akcji informacyjnej zorganizowanej przez harcerzy z Poznania, która polegała na roznoszeniu propagandowych ulotek, napisanych po niemiecku i podpisanych inicjałami SS. Z tych liter rozwinięto skrót na Szare Szeregi i nazwa ta przyjęła się później w całym kraju.

3) Zagadnienie 2: „Alek”, „Rudy”, „Zośka”

- NAUCZYCIEL: pokazuje uczniom zdjęcia Aleksego Dawidowskiego, Jana Bytnara oraz Tadeusza Zawadzkiego (załącznik numer 1) i pyta się uczniów, czy na podstawie samych zdjęć potrafia wywnioskować kim są ci mężczyźni.
- UCZNIOWIE: odpowiadają, że jeden z nich (Aleksy Dawidowski), na pewno jest harcerzem, ponieważ na zdjęciu ubrany jest w mundur.

• NAUCZYCIEL: mówi, że wszyscy trzej mężczyźni byli harcerzami, a także uczniami liceum im. Stefana Batorego w Warszawie i w czerwcu 1939 r. zdali maturę. O ich losach w czasie II wojny światowej Aleksander Kamiński napisał książkę pt. „Kamienie na szaniec”. Nauczyciel mówi, że zaczyna się ona tymi słowami: „Postępujcie opowiadania o Alku, Rudym, Zośce i kilku innych cudownych ludziach. O niezapomnianych czasach 1939-1943 roku, o czasach bohaterstwa i grozy. Postępujcie opowiadania o ludziach, którzy w tych niesamowitych latach potrafili żyć pełnią życia, których czyny i rozmach wycisnęły piętno na stolicy oraz rozeszły się echem po kraju, którzy w życie wcielić potrafili dwa wspaniałe ideały: BRATERSTWO i SŁUŻBĘ.”

• NAUCZYCIEL: mówi, że na dzisiejszej lekcji dowiedzą się trochę więcej o losach tych trzech bohaterów. Nauczyciel dzieli klasę na trzy grupy i każdej z nich wręcza jeden z pseudonimów: „Alek”, „Rudy” i „Zośka” oraz krótki opis każdego z chłopców (fragmenty z „Kamieni na szaniec” - załącznik numer 2). Prosi o dopasowanie karteczki do wcześniej pokazanych zdjęć, o policzenie, ile lat miał każdy z bohaterów w momencie wybuchu II wojny światowej oraz o zastanowienie się jakimi przymiotnikami opisaliby charakter każdej z postaci na podstawie przeczytanego fragmentu.

• UCZNIOWIE: wieszają karteczkę z pseudonimem pod odpowiednim zdjęciem. Przedstawiciel każdej z trzech grup charakteryzuje jednego z bohaterów.

• NAUCZYCIEL: mówi, że tak jak uczniowie przed chwilą wspominali, trójka chłopców była zwykłymi, młodymi ludźmi, którzy w 1939 r. musieli stanąć w obliczu wojny. „Alek”, „Rudy” i „Zośka” to pseudonimy bohaterów znajdujących się na zdjęciach. Nauczyciel pyta się, czemu nadajemy kryptonim, a komu pseudonim oraz dlaczego w Szarych Szeregach posługiwano się pseudonimami i kryptonimami.

• UCZNIOWIE: mówią, że kryptonim nadaje się, np. akcjom, a pseudonimy ludziom. W czasie wojny posługiwano się nimi dla celów bezpieczeństwa.

4) Zagadnienie 3: „Mały sabotaż”

• NAUCZYCIEL: mówi, że jednym ze sposobów w walki z okupantem była działalność „małego sabotażu”, w której brali udział m.in. „Alek”, „Rudy” i „Zośka”. Nauczyciel dzieli klasę na trzy grupy i każdej z nich daje kilka zdjęć. Wyjaśnia, że na ich podstawie uczniowie mają wywnioskować, na czym polegała działalność „małego sabotażu” (załącznik numer 3 - zdjęcia z napisami: „Polska Walcząca”, „Pracuj Polaku powoli”, „Tylko świnie siedzą w kinie”).

• UCZNIOWIE: odpowiadają, że działalność „małego sabotażu” polegała na malowaniu napisów na murach.

- NAUCZYCIEL: tłumaczy, że było to nielegalne i ludzie ryzykowali zaarrestowaniem, a nawet życiem. Chodziło o to, żeby napis na murach namalować jak najszybciej i najdokładniej. Nauczyciel pyta się uczniów, jak wyobrażają sobie, że to w praktyce wyglądało? Czym malowano napisy? Gdzie je malowano? W jaki sposób można było namalować je szybko i dokładnie? Cemu miało służyć pisanie napisów? Co oznaczają napisy, które znajdują się na zdjęciach?

- UCZNIOWIE: odpowiadają, że napisy malowano w centrum miasta, przy głównych ulicach, w kinach, na pomnikach, aby jak najwięcej osób mogło je zobaczyć. Napisy miały wspierać na duchu, pokazywać mieszkańcom, że są ludzie, którzy chcą walczyć. Malowano je za pomocą farb i pędzli. Aby przyspieszyć proces malowania, albo jeden napis malowało kilka osób, albo używano do tego szablonów.

Propozycja dwóch gier dydaktycznych do przeprowadzenia w czasie lekcji.

- NAUCZYCIEL: daje każdej z grup po trzy kartki papieru i marker. Na sygnał nauczyciela, grupa ma jak najszybciej namalować dany znak (runda 1: „Polska Walcząca”, runda 2: „Pracuj Polaku Powoli”, runda 3: „Tylko świnię siedzą w kinie”). Grupa, która narysuje znak ma podnieść rękę i powiedzieć „już” lub

NAUCZYCIEL: wyznacza 2 osoby, które mają patrolować korytarze szkoły, a resztę klasy dzieli na 5 grup. Każda z nich otrzymuje inny kolor markera. Zadanie polega na tym, aby każda grupa napisała trzy hasła na wiszących na ścianach korytarzy szarych papierach. Jeżeli jedna z osób patrolujących dotknie jednego z członków grupy, gdy ta pisała napis na ścianie - cała grupa wraca do sali lekcyjnej. Wygrywa ten zespół, który jako pierwszy napisze (wyraźnie) trzy hasła. Po skończonej grze nauczyciel pyta się uczniów o refleksje dotyczące malowania napisów na ścianach.

- NAUCZYCIEL: tłumaczy, że w akcjach „małego sabotażu” brali udział, m.in. „Alek”, „Rudy” i „Zośka”. Niestety, w nocy z 22/23 marca 1943 r. „Rudy” został aresztowany. Jego przyjaciele z inicjatywy, m.in. „Zośki” zorganizowali akcję (o kryptonimie „Meksyk”) odbicia Jana Bytnara. Przeszła ona do historii pod nazwą „akcja pod Arsenalem”. Nauczyciel pyta się czy odbicie kolegi z rąk Niemców było rzeczą łatwą oraz z czym się to wiązało.

- UCZNIOWIE: odpowiadają, że była to trudna rzecz do zrobienia. Wiązała się z długimi przygotowaniami, zagrożeniem złapania lub zabicia przez Niemców.

5) Zagadnienie 4: akcja pod Arsenalem

- NAUCZYCIEL: włącza fragment filmu z 1977 r. (od 1:13:27 do 1:19:50) pt. „Akcja pod Arsenalem” (<https://www.youtube.com/watch?v=tJfPD3utsGM>)

Prosi uczniów, aby spróbowali odnaleźć we fragmencie filmu „Alka”, „Rudego” i „Zośkę”.

- NAUCZYCIEL: mówi, że akcja się udała, niemniej jednak po kilku dniach „Rudy” zmarł, z powodu obrażeń zadanych podczas przesłuchań. W tym samym dniu co Jan Bytnar, zmarł również „Alek” w wyniku rany postrzałowej w brzuch, zadanej w trakcie odwrotu z akcji. Nauczyciel pyta się uczniów czy według nich warto było organizować akcję odbicia „Rudego”, skoro po kilku dniach zmarł oraz jak oceniają postawę bohaterów naszej lekcji.

- UCZNIOWIE: wyrażają swoją opinię na temat znaczenia akcji pod Arsenalem.

- NAUCZYCIEL: mówi, że tak jak wspominał na początku lekcji, książkę o losach „Alka”, „Rudego” i „Zośki” pt. „Kamienie na szaniec”, napisał Aleksander Kamiński który również był harcerzem i twórcą pojęcia „małego sabotażu”. Ostatni z trzech omawianych na lekcji bohaterów - „Zośka”, zginął natomiast kilka miesięcy po akcji pod Arsenalem, w sierpniu 1943 r. podczas ataku na posterunek niemieckiej żandarmerii w miejscowości Sieczychy. Nauczyciel mówi, że na początku lekcji przeczytał pierwszy akapit z książki. Prosi uczniów, aby wysłuchali zakończenia: „Zdobycie posterunku żandarmerii w Sieczychach było jednym z najpiękniejszych zwycięstw Zośki. Całkowicie udana akcja. Tylko jeden człowiek z całego polskiego oddziału przelał w tej bitwie krew: Zośka. Kończy się w tym miejscu opowieść, choć walka toczy się dalej. Nieubłagana sprawiedliwość powoli, lecz nieodwołalnie zbliża karzącą dłoń ku gardłom zbrodniarzy świata. We krwi i męce tworzenia rodzi się polski świat Jutra, zamglony chaosem chwili. Walka trwa. Trzeba przerwać tę opowieść. Opowieść o wspaniałych ideałach BRATERSTWA i SŁUŻBY, o ludziach, którzy potrafią pięknie umierać i PIĘKNIE ŻYĆ. Warszawa, kwiecień 1944 r.”

- NAUCZYCIEL: mówi, że „Alek”, „Rudy” i „Zośka” to bohaterowie, o których pamięć należy pielęgnować. Byli młodymi ludźmi, którzy poświęcili swoje życie w imię przyjaźni, wolności i Ojczyzny.

6) Rekapitulacja pierwotna:

NAUCZYCIEL: dzieli klasę na czteroosobowe grupy i każdej z nich wręcza zestaw kart „TABU” (załącznik numer 4 - hasła: okupacja, akcja pod Arsenalem, Kamienie na szaniec, Jan Bytnar „Rudy”, Szare Szeregi, pseudonim). Na jednej karteczce podane jest hasło, np. „Kamienie na szaniec”, a pod nim słowa, których nie można używać przy opisywaniu hasła, np. „Kamiński”, „Książka”, „Rudy”, „Arsenal”. Zadaniem jednego z uczniów jest wytłumaczenie reszcie grupy (bez pokazywania nikomu swojej karty), jakie hasło znajduje się na jego kartce. Uczniowie mają za zadanie odgadnąć wszystkie karty. (Nauczyciel może wymyślić również dodatkowe hasła)

Załącznik numer 1
<http://www.rawelin.foxnet.pl/zopa/alek.htm>
Aleksy Dawidowski

<http://www.rawelin.foxnet.pl/zopa/rudy.htm>
Jan Bytnar

<http://www.rawelin.foxnet.pl/zopa/tadzaw1.htm>
Tadeusz Zawadzki

**Załącznik numer 2 - Aleksander Kamiński, Kamienie na Szaniec, Warszawa 2014
s. 57-58, 69-71**

„Alek” ur. 1920 r.
był dryblasem. Wysoki, szczupły, o niebieskich oczach i płowej czuprynie, ciągle się uśmiechał, mówił szybko, wymachiwał rękoma i przy byle okazji wpadał w zachwyty. Wpływem zespołu Buków zadzięczał nabywanie pewnej właściwości charakteru bardzo mu obcej: chłodnego panowania nad sobą w chwilach ważnych. Kiedyś na wsi, gdzie Alek przyjechał na parę dni, syn gospodarza rąbiąc drzewo uderzył się siekierą w nogę. Krew silnie popłynęła na zieleń trawy. I, jak często w takich wypadkach, całe wystraszone otoczenie straciło głowę. Ktoś krzyknął wylekły, ktoś uciekł do pokoju, żeby nie widzieć krwi, paru domowników biegło bezradnie po domu bezsensownie szukając wody, waty. Alek jeden z całego otoczenia zareagował całkowicie odmiennie niż inni: znikł mu z twarzy wyraz niefrasobliwego roztrzepania, zbiegły się brwi nad oczyma. Po chwili był już przy skaleczonym, naciskając silnie kciukiem miejsce powyżej krwawiącej mocno rany. - Panno Basiu - zwrócił się do wystraszonej, stojącej bezradnie dziewczyny - widzi pani, już w porządku. Proszę wziąć ten płaski kamyk, wymyć go i przynieść mi razem z ręcznikiem. Zrobimy opatrunek uciskowy. Gdy to mówił - mówił spokojnym, naturalnym głosem. Z twarzy zniknęło skupienie i pojawił się znów uśmiech.

„Rudy” ur. 1921 r.
miał piegowatą twarz i rudawe włosy. Cała istota Rudego ześrodkowała się w jego oczach i czole, odzwierciedlając wybitną inteligencję. Uzupełniający charakter ludzkie zespót Buków - ten sam, pod którego wpływem roztrzepany uczuciowiec Alek stawał się opanowany i skupiony - zespót ten urodzonego intelektualistę Rudego ściągał do konkretów przyziemnego życia. Przy czym owo przyziemne życie uosobione zostało w postaci... kucharstwa. Mianowicie na każdej wycieczce, na każdej wyprawie, na każdym obozowisku Rudy był kucharzem Buków. Co się biedak w początkach kucharzowania nacierpiał - nie warto opisywać. Warto natomiast stwierdzić, że po pewnym czasie potrawy przyrządzane przez Rudego przestały denerwować i śmieszyć, zaczęły zastanawiać, a wreszcie zdumiewać. - Bracie - mówił poważnie Zeus1, wódz Buków - świetnie gotujesz! Masz wyjątkowy talent kucharski.

„Zośka” ur. 1921 r.
Został on bowiem przez naturę obdarzony niemal dziewczęcą urodą. Delikatna cera, regularne rysy, jasnoniebieskie spojrzenie i włosy złociste, uśmiech zupełnie dziewczęcy, ręce o długich, subtelnych palcach, wielka powściągliwość, pewien rodzaj nieśmiałości - wszystko to było aż nadto dostatecznym powodem do nazywania Tadeusza Zawadzkiego przez kolegów - Zośką. (...) Zośka był to chłopiec o wyjątkowych zdolnościach, wybitnej inteligencji teoretycznej i praktycznej. Wszystkim się interesował i gdziekolwiek zwrócił umysł, czegokolwiek się tknął - towarzyszyły mu szybkie i łatwe osiągnięcia. Jak to często bywa z chłopcem zdolnym - Zośka nie przepracowywał się zanadto w szkole. Uczył się na czwórki. W jednym półroczu przyniósł nawet na cenzurze większość trójek. Była to - rzecz charakterystyczna! - półroczce, w którym bardzo ciężko chorowała jego matka. (...) Uroda, wdzięk w sposobie bycia oraz pochłonięcie życiem domowym - wszystko to oślaniało i kryło przed otoczeniem naturę Zośki. Częściowo „dekonspirowały” go sporty. Zośka wyróżniał się w strzelectwie, w hokeju i w tenisie, zdobywając w turniejach międzyszkolnych szereg pierwszych miejsc.

Załącznik numer 3 - działania „małego sabotażu”

http://karta.org.pl/fotooferty/JLW_SPP/ppages/ppage260.htm

<http://www.filmweb.pl/film/Kamienie+na+szaniec-2014-682011/photos/475862>

<http://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/805836,Kotwica-znak-Polski-Walczacej>

<h3>KOTWICA</h3> <p>Mur Malować</p> <p>Polska Walcząca Statek</p>	<h3>OKUPACJA</h3> <p>Niemcy Wojna</p> <p>Polska Niewola</p>
<h3>ZAWISZA</h3> <p>Grupa wiekowa Szare Szeregi</p> <p>Najmłodszy Łącznicy</p>	<h3>AKCJA POD ARSENAŁEM</h3> <p>Rudy Odbicie</p> <p>Więżniarka Alek</p>
<h3>STANISŁAW BRONIEWSKI</h3> <p>Naczelnik Szare Szeregi</p> <p>Drugi Orsza</p>	<h3>RÓJ</h3> <p>Kryptonim Hufiec</p> <p>Pszczoły UI</p>
<h3>POCZTA HARCERSKA</h3> <p>Listonosz Listy</p> <p>Powstanie Zawisza</p>	<h3>KAMIENIE NA SZANIEC</h3> <p>Kamiński Książka</p> <p>Rudy Arsenał</p>
<h3>DZIŚ JUTRO POJUTRZE</h3> <p>Kryptonim Plan</p> <p>Wychowanie Dzień</p>	<h3>POWSTANIE</h3> <p>Wojna Wybuch</p> <p>Warszawa 1944</p>

GRA TABU. Gracze dzielą się na dwie grupy. Jedna osoba przekazuje swojej drużynie hasło bez użycia oczywistych słów lub podpowiedzi. Hasła znajdują się na kartach gry (wcześniej należy pociąć trzy załączone arkusze) – na górze hasło do odgadnięcia, pod nim słowa, których nie można użyć. Gracz ma na przekazanie hasła 1 minutę, a liczba słów, jakie zdąży przekazać, przekłada się na liczbę punktów zdobytych w tej turze. Grupa przeciwna kontroluje, czy gracz nie użył słów tabu.

<h3>JAN BYTNAR „RUDY”</h3> <p>Szare Szeregi Bohater</p> <p>Kamienie na Szaniec Alek</p>	<h3>SZARE SZEREGI</h3> <p>Harczerze Konspiracja</p> <p>Okupacja ZHP</p>
<h3>SABOTAŻ</h3> <p>Niekorzyść Wróg</p> <p>Praca Mały</p>	<h3>GESTAPO</h3> <p>Czaszka Niemcy</p> <p>Niebezpieczeństwo Więzienie</p>
<h3>KRYPTONIM</h3> <p>Nazwa Tajny</p> <p>Inny Wróg</p>	<h3>KUTSCHERA</h3> <p>Niemiec Gestapo</p> <p>Zamach Szef</p>
<h3>ALEJA SZUCHA</h3> <p>Więzienie Gestapo</p> <p>Ulica Warszawa</p>	<h3>OPASKA</h3> <p>Ramię Biały</p> <p>Czerwony Oznaczenie</p>
<h3>SIECZYCHY</h3> <p>Zośka Miejscowość</p> <p>Akcja Granica</p>	<h3>TAJNE KOMPLETY</h3> <p>Nauka Szkoła</p> <p>Uczeń Tajemnica</p>

GRA TABU. Gracze dzielą się na dwie grupy. Jedna osoba przekazuje swojej drużynie hasło bez użycia oczywistych słów lub podpowiedzi. Hasła znajdują się na kartach gry (wcześniej należy pociąć trzy załączone arkusze) – na górze hasło do odgadnięcia, pod nim słowa, których nie można użyć. Gracz ma na przekazanie hasła 1 minutę, a liczba słów, jakie zdąży przekazać, przekłada się na liczbę punktów zdobytych w tej turze. Grupa przeciwna kontroluje, czy gracz nie użył słów tabu.

LISTONOSZ

Zawiszak

Powstanie

List

Dostarczać

AGRICOLA

Szkoła

Podchorąży

Szare Szeregi

Tajna

STEFAN MIROWSKI

Zawisza

Komendant

Przewodniczący

Prawo harcerskie

UL WISŁA

Warszawa

Chorągiew

Kryptonim

Rzeka

WAWER

Organizacja

Mały sabotaż

Konspiracja

Warszawa

FILIPINKA

Granat

Powstanie

Wyrób

Szare Szeregi

SZAFKA

Mebel

Wyrzutnia

Miny

Powstanie

PRASA KONSPIRACYJNA

Biuletyn Informacyjny

Bądź gotów

Gazeta

Bibuła

BARYKADA

Powstanie

Zasłona

Przejście

Usypisko

PSEUDONIM

Imię

Zastępcze

Kryptonim

Ksywa

GRA TABU. Gracze dzielą się na dwie grupy. Jedna osoba przekazuje swojej drużynie hasło bez użycia oczywistych słów lub podpowiedzi. Hasła znajdują się na kartach gry (wcześniej należy pociąć trzy załączone arkusze) – na górze hasło do odgadnięcia, pod nim słowa, których nie można użyć. Gracz ma na przekazanie haseł 1 minutę, a liczba słów, jakie zdąży przekazać, przekłada się na liczbę punktów zdobytych w tej turze. Grupa przeciwna kontroluje, czy gracz nie użył słów tabu.

Dofinansowano ze środków MHP w ramach Programu „Patriotyzm Jutra”

uznanie autorstwa - użycie niekomercyjne 4.0.